

tendens til enten forgudelse af eller ligegyldighed over for disse.

Dertil kommer hele spørgsmålet om de sovjetiske intentioner og disses stabilitet. Det er svært at forudsige, hvorledes udviklingen i Sovjetunionen vil forløbe i de kommende år. Der findes ikke nogen afgørende sikkerhed for, at det nuværende styre med dets samarbejdslinje over for Vesten kan blive siddende og tendensen hen imod et mere pluralistisk samfund opretholdes. En af grundene hertil er, at det end ikke er sikkert, at Sovjetunionen vil forblive en samlet stat. Den opløses muligvis i et antal enkeltstater eller omdannes til et løst statsforbund, hvor de enkelte stater kan vise sig at have vidt forskellige udenrigspolitiske prioriteringer.

En genindførelse af Bresjnev-doktrinen og genoprettelse af de central- og østeuropæiske magtpositioner forekommer udelukket, ligesom en tilbagevenden til det gamle samfundssystem i Sovjetunionen ikke synes sandsynlig. Men den mulighed kan ikke ganske udelukkes, at det siddende styre må give op på grund af problemernes gigantiske omfang og vil blive erstattet af et mere autoritært styre med en mere selvhævdende udenrigspolitik end det nuværende. Muligheden af borgerkrig og anarki i Sovjetunionen med eventuelle faretruende konsekvenser for resten af Europa er ikke så fjern, at den ikke bør nævnes. Det er under alle omstændigheder foruroligende for nabostater og andre, at en supermagt med måske verdens største arsenal af kernevåben er kastet ud i en dybtgående økonomisk, national og politisk krise, som det er vanskeligt at se en løsning på.

Selv om der tilsyneladende ikke mere eksisterer en uforsonlig værdikonflikt mellem Sovjetunionen og dens naboer, tilsiger de her nævnte forhold, at der også fremover må eksistere en militær modvægt til det sovjetiske potentiel. Væsentligst er vel imidlertid, at denne afbalancering kan ske i en helt anden og mindre konflikt- og konkurrencebetonet sammenhæng end tidligere, og at den betegner en vægtforskydning til fordel for det politiske element i en sikkerhedsorden i Europa.

Politiske og økonomiske problemer i Central- og Østeuropa

Sovjetunionen er imidlertid ikke det eneste sikkerhedsproblem i i Europa. Ganske vist sy-

nes der allerede i flere lande i Central- og Østeuropa at være sket en styrkelse af demokratiet, af retsstaten og menneskerettighederne, men liberaliseringen i Øst har imidlertid også ført til, at gamle konflikter, ikke mindst vedrørende nationale mindretal, er kommet op til overfladen. I den nye atmosfære, hvor disse spørgsmål frit kan diskuteres, og hvor friheden som et første skridt ofte består i at genfinde sin nationale identitet, udgør dette et særdeles konfliktfyldt spørgsmål. Selv om mindretalsproblemer ikke kun er et central- og østeuropæisk problem (jf. Nordirland og Baskerlandet), synes risikoen for at de vil udvikle sig i en kritisk retning i denne region (f.eks. mellem Ungarn og Rumænien eller internt i Jugoslavien) langt større end i Vesteuropa, hvor de ikke på samme måde har været lagt under låg i 40 år. Tendenser til fremmedhad og antisemitisme kan i forening med økonomisk krise og politisk ustabilitet blive en farlig blanding med destabiliserende virkninger for de europæiske landes sikkerhed.

Endelig ligger der som nævnt et sikkerhedsproblem i, at de økonomiske forskelle i Europa kan skabe modsætninger mellem de nye demokratier i Øst og landene i Vesteuropa. De central- og østeuropæiske lande vil have svært ved at klare den vanskelige økonomiske og sociale omstillingsproces og kan blive kastet ud i politiske vanskeligheder, medmindre de modtager substantiel hjælp fra Vesten med henblik på at klare gældsbyrder, økologiske problemer, øgede energiudgifter m.m. På kort sigt vil det for en række central- og østeuropæiske lande være af betydning, at der ikke lukkes en bom ned for dem, men at de får øget adgang til Vesteuropas varemærked, arbejdsmarked og uddannelsesinstitutioner.

Den hjælp, der ydes til Central- og Østeuropa, bør ikke blot være ledsaget af regionale integrationsbestræbelser, men også sigte mod landenes gradvise tilnærmelse til og optagelse i den vesteuropæiske økonomi. Det er imidlertid et ubesvaret spørgsmål, i hvilket omfang de central- og østeuropæiske lande har egne forudsætninger for at kunne udnytte hjælp til selvhjælp.

Ud over den række muligt destabiliserende forhold i de central- og østeuropæiske lande, som er nævnt ovenfor, vil selve det forhold, at de fremover næppe vil kunne opnå egentlig militær sikkerhed, men kun *politiske* sikkerheds-